

УКРАЇНСЬКЕ ТЕРМІНОЗНАВСТВО СЬОГОДНІ

Кочан І.М.,

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, кім. 343, Львів, 79000
kim1950@i.ua

У статті проаналізовано здобутки українського термінознавства в організаційному (проведення конференцій, нарад, семінарів; співпраця з міжнародними термінологічними організаціями), науковому (захист кандидатських дисертацій, написання монографій), навчальному (наявність підручників, посібників з термінознавства), лексикографічному (видання термінологічних словників) аспектах.

Ключові слова: українська мова, термінознавство, конференції, дисертації, монографії, підручники, посібники з термінознавства, видані в Україні.

Кочан И.

Украинское терминоведение сегодня

В статье идет речь о достижениях украинского терминоведения в организационном (проведение конференций, совещаний, семинаров, сотрудничество с международными терминологическими организациями), научном (защита кандидатских диссертаций, написание монографий), учебном (наличие учебников, научных пособий по терминологии), лексикографическом (издание терминологических словарей) аспектах.

Ключевые слова: украинский язык, терминоведение, конференции, диссертации, монографии, учебники, пособия по терминологии, изданные в Украине.

I. Kochan

Today's Ukrainian Terminology

The article analyses the achievements of Ukrainian terminology in the management (conferences, meetings, seminars, cooperation with international terminological organizations), scientific (presenting doctoral dissertations, writing monographs), educational (availability of textbooks, manuals on terminology), lexicographic (publication of terminological dictionaries) aspects.

The word "today" mentioned in the name implies the period from 1991, when Ukraine gained its independence. The goal is to show all the achievements and losses of this science for a certain period. The achievements are the following: establishment of terminological centers in different regions of Ukraine, holding terminological conferences, meetings, seminars, where the issues of Ukrainian terminology are discussed, and the successful cooperation of our terminologists in the international arena. Ukraine is represented in 9 international, European and regional standardization, metrology and certification organizations.

Significant achievements are observed in scientific activity, when about 300 doctoral dissertations on terminology (and since 2000 — more than 200) have been presented, where the Ukrainian terminology systems are in the field of researchers. They consider biological, legal, economic, military, sports, physical, artistic, radio engineering, publishing, building terms, etc., as well as special vocabulary in Ukrainian dialects. There are a number of monographs, both collective and authors', which refer to general and individual problems of national science.

In the curricula of higher educational institutions the discipline "Ukrainian Terminology" has been introduced, where it occupies the prominent place both in normative and in the sample disciplines (in each higher education in its own way). Introduction to the terms and terminology is provided by the Ministerial Programmes and in the course "Ukrainian Language in Professional Direction". This requires the provision of educational materials in the form of textbooks, manuals, workshops and other types of educational and methodological literature. In 1990–2016 many textbooks, manuals and other educational books were published on both the general issues of terminology and professional subjects. Their review is carried out in the article.

Key words: Ukrainian language, terminology, conferences, dissertations, monographs, textbooks, manuals on terminology, published in Ukraine.

Вступ. Українське термінознавство має давню історію та цілу низку напрацювань. Її витоки сягають ще періоду Київської Русі. Значачуци у назві слово «сьогодні» маємо на увазі

відлік від 1991 р., тобто від часу отримання Україною незалежності. Ставимо за мету показати усі здобутки і втрати українського термінознавства за певний період. Оскільки сама наука має значно

більшу кількість напрямів, зокрема виділяють теоретичне і практичне термінознавство, історичне, галузеве, перекладне, кожен із яких має своїх дослідників. Зупинимось лише на кількох.

Розглядати сучасне термінознавство можна з різних позицій: стандартизації та уніфікації, створення баз даних, співпраці у міжнародних організаціях, особливості перекладу та термінів, редагування термінологічних праць, однак обмежимо огляд термінологічних надбань українців лише в організаційному, науково-навчальному та лексикографічному напрямках.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез тощо. Узагальненим оглядам термінологічних надбань присвячені статті В. Іващенко, Л. Симоненко, Л. Туровської, Н. Яценко та ін. Зокрема, проф. В. Іващенко запропонувала виокремити новий напрям термінознавства — історіографію, який займається історією становлення й удосконалення предмета, методів і структури термінознавства, його місця в системі наук, формування його теорій і принципів, а також окремих термінологічних шкіл. Вона також подала традиційні виміри періодизації історії становлення української наукової термінології на тлі термінологічної діяльності в Україні [1, 2]. У співавторстві з Н. Яценко вони проаналізували становлення функціональної дослідницької парадигми в слов'янському галузевому термінознавстві, починаючи від кінця XIX — середини XX ст. на основі праць російських, українських, білоруських, польських, чеських, болгарських, словацьких, словенських, македонських дослідників [4]. В окремій праці Н. Яценко узагальнила здобутки перекладного термінознавства в Україні кінця XX — початку XXI ст. [12].

Наукові праці проф. Л. Симоненко присвячені як загально термінологічним проблемам, так і суто розвитку української термінографії [5–10].

Сьогодні практичне термінознавство переважає над теоретичним. Дослідники надають першість опису конкретних галузевих терміносистем, укладанню термінологічних словників фахового спрямування. Л. Туровська в контексті системно-структурної дослідницької парадигми проаналізувала й узагальнила теоретичні праці українських термінологів, спрямовані на з'ясування особливостей розвитку окремих галузей терміносистем [11]. Однак огляду науково-навчальної продукції з українського термінознавства там немає. Не звернено увагу і на організаційний напрям. Деякими штрихами необхідно доповнити й українську термінографію цього періоду. Усе перелічене й зумовлює актуальність вибраної теми.

Результати дослідження та обговорення. Почнімо з організаційного. Він охоплює створення термінологічних осередків, наукових установ, проведення термінологічних нарад, конференцій, семінарів, співпрацю з міжнародними термінологічними центрами тощо.

Термінологічні осередки (за хронологією):

1992 р. — за наказом Міносвіти та Держстандарту України було створено Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології на базі Львівського політехнічного інституту.

1994 р. — Український мовно-інформаційний фонд започаткував і координує програму зі створення серії україномовних словників нового покоління — «Словники України», яка вже налічує понад 60 праць.

У Харкові сьогодні активно діє Термінологічний центр в інституті НДПІАСУтрансгаз.

1995 р. — Термінологічний центр, укладаючи тримовні тлумачні словники для потреб галузі, створив Єдину термінологічну базу даних (ЄТБД), яка містить близько 26 000 українських термінів, їх російські та англійські відповідники (вибір цих мов зумовлено тим, що саме англійською та російською в Україну надходить основний потік науково-технічної інформації).

2000 р. — Українське термінознавче товариство, яке заснували українські спеціалісти-термінологи.

Найважливіша роль припадає на Комітет наукової термінології НАН України, Інститут мовознавства імені О.О. Потебні, Інститут української мови НАНУ.

Конференція — це своєрідна форма наукової діяльності, при якій дослідники представляють і обговорюють свої доповіді, присвячені певній проблемі. На термінологічних конференціях основну проблему виносять в її назву, а супровідні — у назви її секцій. У період з 1990-х до 2017 років в Україні відбулися термінологічні конференції на таку тематику:

— Питання стандартизації, інтернаціоналізації та автоматизації перекладу термінологічних одиниць (Чернівці, 1991);

— Проблеми української термінології (Львів, 1992, 1993, 1996, 1998, 2000, 2002, 2004, 2006, 2008, 2010, 2012, 2014, 2016);

— Українська термінологія і сучасність (Київ, 1997, 1999, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013, 2015, 2017);

— Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри (Рівне, 2016);

— Лінгвістика фахових мов, термінознавство, переклад (Київ, 2017, КНУ імені Т. Шевченка);

— Слов'янська термінологія: сьогодні й завтра (Варшава, 2017).

Нарада — спільне обговорення важливих питань і прийняття рішень у всіх сферах громадського й політичного життя.

У травні 2009 р. Міністерство освіти і науки України провело Всеукраїнську нараду «Сучасний стан термінознавства в Україні та шляхи розроблення стандартів наукової термінології», учасники якої намагалися визначити сучасні проблеми термінології та способи їх розв'язання.

На *семінарах*, на відміну від нарад, йде жваве обговорення конкретних проблем українського термінознавства. У 1990-х роках на базі Національного університету «Львівська політехніка» відбувалися постійні засідання термінологічного семінару, на якому розглядали найактуальніші питання щодо українських термінів.

2012 р. у Київському національному університеті культури і мистецтв проведено Міжнародний науково-теоретичний семінар з термінології документознавства.

Сьогодні на базі Харківського національного університету імені В. Каразіна відбуваються засідання Всеукраїнського наукового термінознавчого семінару, на який запрошують провідних термінологів України та всіх, кому не байдужа доля української наукової мови.

Міжнародна співпраця. Україна представлена у 9 міжнародних, європейських і регіональних організаціях зі стандартизації, метрології та сертифікації:

— Міжнародній організації зі стандартизації (ISO);

— Міжнародній електротехнічній комісії (IEC);

— Європейському комітеті зі стандартизації (CEN);

— Європейському комітеті зі стандартизації в електротехніці (CENELEC);

— Міжнародній організації законодавчої метрології (OIML);

— Генеральній конференції з мір і ваги (CGPM);

— Організації Євразійського співробітництва державних метрологічних установ (COOMET);

— Європейській асоціації національних метрологічних інститутів (EURAMET);

— Міждержавній раді зі стандартизації, метрології та сертифікації (МДР).

Україна є повноправним членом ISO з 1993 р. Як національний комітет-член входить до складу комітетів: CASCO, STACO, DEVCO, REMCO, CAPOLCO. 25 Технічних комітетів Держспоживстандарту України співпрацюють з 96 ТК та ПК ISO. Україна бере активну участь у роботі спільного ТК ISO/IEC СТК1 «Інформаційні технології», створеного у 1987 р.

У своїй роботі ISO підтримує зв'язки з майже 400 міжнародними організаціями, які працюють над питаннями стандартизації. Автономною організацією в складі ISO є Міжнародна електротехнічна комісія (IEC). ISO й IEC здійснюють тісне співробітництво з питань стандартизації з різними міжнародними та регіональними організаціями, які займаються економічною і науково-технічною діяльністю. Торговельно-правовий законодавчий зв'язок стандартизації з міжнародною торгівлею й економічним співробітництвом країн перебуває у центрі уваги таких міжнародних організацій, як Європейська економічна ко-

місія ООН (ЄЕК ООН), Європейське товариство (ЄС), ГАТТ, WTO тощо.

Україна набула членства у Європейському комітеті зі стандартизації (CEN) у 1997 р. у статусі члена-кореспондента (статус було передбачено спеціально для країн, що мають наміри інтегруватися до ЄС).

1 січня 2005 р. український національний орган у сфері технічного регулювання отримав у CEN статус Партнерського органу зі стандартизації (PSB). Такий статус надав право українським фахівцям брати участь у роботі трьох технічних комітетів CEN.

З 1 січня 2008 р. Україна представлена в CEN як афілійований член.

Міжнародні термінологічні організації та центри:

— Міжнародний термінологічний інформаційний центр (International Information Centre for Terminology (InfoTerm)) <http://www.infoterm.info>;

— Термінологічний центр (Centre de Terminologia (TERMCAT)) <http://www.termcat.cat>;

— Міжнародна термінологічна мережа (International Network for Terminology (TermNet)) <http://www.termnet.org>.

Науково-навчальні матеріали. Як відомо, науковий стиль має низку підстилів, пов'язаних зі сферою застосування. Окрім того, невід'ємною ознакою останніх є наявність термінів. Власне науковий підстиль характерний для таких жанрів, як монографія, дисертація, наукова доповідь тощо.

Монографія — це наукова праця, у якій детально розглянуто якесь наукове питання. Монографії з термінознавства — окремі шар наукових видань. Вони можуть бути колективними й індивідуальними. У колективних зазвичай автори торкаються якихось глобальних проблем. В індивідуальних, як правило, детально описано терміносистему конкретної галузі знань або глибоко висвітлено одну наукову тему чи проблему.

У зазначений період світ побачили такі наукові праці.

1991 р. Симоненко Л. Формування української біологічної термінології.

1993 р. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / Л.О. Симоненко, С.О. Соколова, І.В. Короненко та ін.; АН України, Ін-т укр. мови. — К.: Наук. думка, 1993. — 237 с.

1995 р. Перхач В. Роздуми про український науково-технічний стиль. — Львів, 1995.

1997 р. Непийвода Н. Мова української науково-технічної літератури.

2000 р. Дяков А., Кияк Т., Куделько З. Основи термінотворення.

2004 р. Кочан І.М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові. — Львів, 2004. — 519 с.;

Процик І. Українська фізична термінологія на зламі століть (Львів).

2005 р. Туровська Л.В. Військові звання та посади в Україні: історико-генетичний аспект вивчення української військової термінології. — К. ; Ірпінь : Перун, 2005. — 158 с.

2006 р. Куньч З.Й. Українська риторична термінологія: Історія і сучасність : монографія. — Львів, 2006. — 215 с.

2007 р. Матвієнко П.В., Розпутенко І.В. Українська інтерпретація фінансово-банківських англомовних термінів. — К. : Наук. думка, 2007. — 208 с.

2008 р. Ляшук А.М. Семантична структура лексики на позначення понять права української та англійської мов. — Кіровоград : КОД, 2008. — 188 с.;

Цимбал Н. Сучасна українська термінологія органічної хімії (Умань).

2009 р. Яценко Н.О. Формування назв військового одягу в українській мові : монографія. — К. : Вид. дім Дмитра Бурого, 2009. — 181с.

2010 р. Солоіденко Г. Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку : монографія.

2011 р. Комова М.В., Симоненко А.О. Документознавча термінологія: шляхи творення та функційні особливості : монографія. — Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. — 316 с.

2012 р. Руденко С.М. Специфіка термінотворення в українській підмові ресторанного господарства (Харків);

Яремко Я.П. Нариси з історії української військової термінології. — Дрогобич : Посвіт, 2012. — 403 с.

2013 р. Дорошенко С. Українська термінологія нафтогазової промисловості: становлення і розвиток (Полтава).

2015 р. Вакуленко М.О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз (Івано-Франківськ);

Томіленко Л.М. Термінологічна лексика в сучасній лексикографії сучасної української мови (Івано-Франківськ);

Туркевич О.В. Становлення термінологіки методики викладання української мови як іноземної (Львів);

Яремко Я.П. Сучасна політична термінологія: на перетині когніції та комунікації. — Дрогобич : Посвіт, 2015. — 434 с.

2016 р. Селігей П.О. Світло і тіні наукового стилю.

До 2000 р. було захищено близько 80 дисертацій термінологічного спрямування. У них розглянуто біологічні, юридичні, економічні, військові, спортивні, фізичні, мистецькі, радіотехнічні, видавничі, будівельні терміни, а також спеціальну лексику в українських говірках (табл. 1).

КАНДИДАТСЬКІ ДИСЕРТАЦІЇ
ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ
ДО 2000 року

Роки	К-ть дисертацій	Автори
1991	1	Бухтій М.В.
1992	3	Жовтобрюх Н., Марченко В.С., Москаленко Н.А.
1993	1	Ліпкевич І.Г.
1994	4	Годована М.П., Поліщук Н.М., Наконечна Г., Петрова О.Б.
1996	5	Корнейко І.В., Овчаренко Н.І., Огар Е.І., Покровська О.А., Халімоненко Г.І.
1997	5	Бібла С.В., Бойко Л.П., Микитюк О.Р., Мурашко Л.В., Яремко Я.П.
1998	2	Рибалка Я.І., Чумак О.Г.
1999	4	Процик І.Р., Соколовська Т.Г., Сташко М.В., Стецюк Б.В., Малевич Л., Деркач В.В.

Протягом 2000–2016 рр. було захищено близько 200 кандидатських дисертацій термінологічного спрямування (україністика) (табл. 2).

Таблиця 2

КАНДИДАТСЬКІ ДИСЕРТАЦІЇ
ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ ЗА ПЕРІОД
2000–2016 рр.

Роки	К-ть дисертацій	Роки	К-ть дисертацій
2000	17	2009	17
2001	8	2010	9
2002	10	2011	15
2003	10	2012	11
2004	14	2013	10
2005	4	2013	10
2006	12	2014	11
2007	8	2015	7
2008	13	2016	4

Це, зокрема, дисертації термінологічного спрямування за такими профілями:

— економічна галузь (15) (Барвінська Г.К., Винник С.П., Жданова Н.О., Зеніна А.В., Коваленко В.В., Кришталь О.М., Курмар Л.В., Михайлович О.М., Навальна М.І., Олійник А.Д., Рудякова Г.М., Чорновол Г.В., Чорна О.В., Чуєшкова О.В., Шапран Д.П.);

— правнича галузь (18) (Атаманчук В.М., Баланаєва О.В., Білоусова О.І., Вербенець М.Б., Винник О.П., Гапонова Л.Є., Каленюк О.М., Лунько П.Є., Любченко М.Л., Лящук А.М., Монастирська Р.Л., Паночко М.М., Руколянська Н.В., Сергеева Г.А., Смуаниця Л.І., Толста С.А., Трач Н.С., Шпильківська О.В.);

— медична галузь (16) (Вікторіна О.М., Гимер Н.О., Дидик-Меуц Г.М., Дмитрук М.В., Іваненко І.М., Калько В.В., Лепеха Т.В., Луковенко Т.О., Місник Н.В., Морозова Г.О., Омелькович О.С., Перхач Р., Стрижаковський О.С., Ткач Л.В., Файчук Т.Г., Цісар Н.З.);

— науково-технічна (10) (Гавриш І.В., Гаращенко А.Б., Кухарева В.І., Мартиняк О.А., Михайлова Т.В., Радченко О.І., Ракшанова Г.Ф., Скорейко-Сіверський І.П., Теглівець Ю.В., Чернишова Л.І.);

— лінгвістична (7) (Жирик А.С., Лящук Н.А., Медведь О.В., Рогач Л.В., Якимович-Чапран Д.Б., Ярошевич І.А., Циганок Г.М.);

— програмування і комп'ютерна галузь (6) (Дерба С.М., Лабезна Н.В., Ніколаєва А.О., Сліпецька В.Д., Філюк Л.М., Щур І.І.);

— сакральна галузь (5) (Ворона І.І., Ковтун А.А., Осінчук Ю.В., Піддубна Н.В., Пуряєва Н.В.);

— мистецька галузь (5) (Булик-Вархола С.З., Гриджук О.Є., Гурко О.В., Марянюк Я.Г., Рисиц Ю.Й.);

— спортивна галузь (4) (Боровська О.В., Карпець Л.А., Струганець Ю.Б., Янків І.Т.);

— сільськогосподарська (4) (Голіченко Л.М., Ємельянова Є.С., Любарський С.Б., Тцур О.М.);

— фізична галузь (3) (Волкова І.В., Микульчик Р.Б., Процик І.Р.);

— військова галузь (3) (Андриянова О.А., Литовченко І.О., Яценко Н.О.).

Інші галузі мають по 2 або й менше досліджень: астрономічна (Богуц О.М., Соломахін А.Ф.), видавнича (Медведь М.М., Процик М.Р.), географічна (Данилюк О.К., Потапчук І.М.), журналістики (Гонтар М.О., Польщикова О.М.) тощо.

Також у полі зору науковців перебували такі сфери: авіаційна (Халіновська Л.), автомобільна (Нікуліна Н.В.), адміністративно-територіальна (Жила Т.І.), археологічна (Локайчук С.М.), архівна (Зозуля С.М.), будівельно-дорожня (Книщенко Н.П.), гірнична (Колган О.В.), гідромеліоративна (Малевиц Л.Д.), городництва (Марченко Т.А.), громадського харчування (Руденко С.М.), державного управління (Коцюба Н.Й.), екологічна

(Овсейчик С.В.), машинобудівна (Литвин О.Г.), металургійна (Ктитарова Н.К.), митної справи (Дейнека В.М.), музейництва (Фецко І.М.), нафтогазова (Дорошенко С.М.), педагогічна (Зелінська О.Ю.), садівництва (Костенко Л.М.), соціолінгвістики (Бутковська О.С.), торгівлі (Мороз А.В.), хімічна (Цимбал Н.А.), хореографічна (Федькова Л.А.) тощо.

За 2017 рік уже захищено 3 дисертації термінологічного спрямування.

Навчальні книжки (підручники, посібники, інші навчальні видання). Завданням вищої школи сьогодні є виховання висококваліфікованих спеціалістів, які не лише набувають певних професійних знань і навичок, а й розуміють закономірності творення назв наукових понять, вміють грамотно застосовувати термінолексику в усіх сферах професійної діяльності. Тому в навчальні плани вищих навчальних закладів уведено дисципліну «Українське термінознавство», де вона посідає чільне місце як серед нормативних, так і вибіркового дисциплін (у кожному вищій по-своєму). Так, спеціальності «видавнича справа та редагування» вимагають читати цей курс у переліку нормативних дисциплін (два предмети: «Сучасна українська термінологія» та «Термінологічне редагування»), на факультетах гуманітарного профілю — як вибіркова дисципліна «Основи термінознавства» чи «Українське термінознавство», на факультетах технічного спрямування — у курсі «Українська мова (за професійним спрямуванням)», а на юридичних — як частина курсу «Юридична лінгвістика». У Київській національній академії керівних кадрів культури і мистецтв ця обов'язкова дисципліна має назву «Термінологічна культура фахівця».

Термінологія (через навчальний процес) стає для студента основою його професійних навичок на рівні фахової комунікації. У результаті вивчення дисципліни студенти повинні навчитися диференціювати нормативне і ненормативне слово- та терміновживання, вибрати із низки дублетних форм ту, яка відповідає не лише вимогам семантичної точності, але й стилістичної доречності, граматичної та стилістично правильної сполучуваності.

Викладання термінознавства вимагає навчального забезпечення у вигляді навчальних підручників, посібників, практикумів та інших видів навчально-методичної літератури. Вона покликана забезпечити комплексне знання термінології обраного фаху, допомогти зорієнтуватися у змінах, що сталися за останні роки в термінології.

У 1990–2016 рр. вийшло чимало підручників, посібників та інших навчальних книжок із загальних питань термінознавства та суто фахових (табл. 3).

ВИДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ
ЗА ПЕРІОД 1990–2015 рр.

Рік	К-ть видань	Рік	К-ть видань
1994	1	2005	2
1995	1	2006	5
1996	-	2007	4
1997	1	2008	3
1998	-	2009	2
1999	1	2010	4
2000	2	2011	3
2001	5	2012	1
2002	3	2013	2
2003	10	2014	?
2004	2	2015	?

Серед аналізованих навчальних видань виявлено такі:

— *книжки загального спрямування* (19). Сюди належать такі підручники: Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк «Українське термінознавство». (1994), М. Зарицький «Актуальні проблеми українського термінознавства» (2004); посібники: О.В. Бондарець, Л.Я. Терещенко, В.В. Дубічинський, Г.Д. Павлова «Основи українського термінознавства та перекладу науково-технічної літератури» (2002), О.Г. Михайлова, А.А. Сидоренко, В.Ф. Сухопара «Українська наукова термінологія» (2002), Л.А. Васенко, В.В. Дубічинського й ін. «Прикладне термінознавство» (Х., 2003), О.І. Павлова «Основи термінознавства» (2011), С.З. Булик-Верхола, Г.В. Наконечна, Ю.В. Теглівець «Основи термінознавства» (2013);

— *фахові посібники вузької спеціалізації*. Проблеми правничої термінології розглянуто в посібниках «Правова термінологія» (укл. Л.В. Наумовська) (2001), Н.В. Артикуци «Мова права і юридична термінологія» (2002), М.І. Скригонюка «Криміналістична термінологія» (2003), Л.І. Чулінди «Українська правничка термінологія» (2011) та ін.

Привертає увагу й посібник «Документознавча термінологія», який підготувала М.В. Комова (2003). Сюди належать і праці Н. Нікуліної «Термінознавство: лінгвістичний опис української термінологічної системи автомобілебудування» та «Термінознавство: лінгвістичний опис української термінологічної системи автомобілебудування» (2006).

Медичним терміносистемам присвячено такі навчальні посібники: «Анатомічна термінологія» (уклад. К.А. Дюбенко, К., 2001); Н.П. Литвиненко,

Н.В. Місник «Українська медична термінологія у фаховій мові лікаря» (К., 2001).

Серед посібників спортивного спрямування вийшли друком такі навчальні книжки: І.В. Пушина, В.М. Зайцева «Сучасна українська спортивна термінологія» (Запоріжжя, 2003); Зайцева В.І. «Сучасна спортивна термінологія» (К., 2004); «Гімнастична термінологія (з елементами музично-ритмічного виховання)» / упор.: В.І. Малець, М.М. Желізний, Т.І. Харченко, В.В. Черняков. (Чернігів, 2006), Салямін Ю.М., Терещенко І.А., Прокопюк С.П., Левчук Т.М. «Гімнастична термінологія», Р.П. Карпюк, Л.П. Сущенко «Термінологія вищої фізкультурної освіти з напрямом «Адаптивне фізичне виховання» (К., 2011), Л.П. Сергієнко «Терміни і поняття у фізичній культурі» (Т., 2011). У 2012 р. видавництво Львівської комерційної академії випустило у світ навчальний посібник «Гімнастична термінологія», яку підготували Райтер Р.І., Завійська В.М., Іваночко В.В., Блащак І.М., Лукасевич Л.В. У книзі автори намагалися максимально адаптувати українську гімнастичну термінологію до вимог сьогодення, враховуючи лексичне та фразеологічне багатство української мови, характер і форми гімнастичних вправ тощо. Терміни й термінологію вміщують окремі параграфи у підручниках і посібниках «Українська мова за професійним спрямуванням».

Лексикографічний напрям (термінографія).

Упродовж 1990–2001 рр. вийшло у світ понад 550 термінологічних словників із найрізноманітніших галузей знань. Практично протягом усього десятиліття простежується тенденція до зростання та високий рівень динамічності термінологічної лексикографії:

Високий рівень репрезентативності притаманний словникам з таких галузей, як хімія (21), інформатика, комп'ютерна техніка (27), ділове спілкування (17), програмування, математика (13), екологія (11), техніка (12), будівництво (12), біологія (8), сільське господарство (9), політологія (9), педагогіка (8), мовознавство (7), військова справа (6), електроніка (6), авіація, ракетно-космічна техніка (6). Найбільш ґрунтовно опрацьовано спеціальну лексику економіки й менеджменту (73), медицини (57), юриспруденції (30). Вона широко відображена в перекладних, тлумачних, тлумачно-перекладних словниках. За підрахунками українських лексикографів їх кількість за перше десятиліття незалежності є такою (табл. 4)¹:

¹ Комова М.В. Українська термінографія 1948–2002 : бібліограф. покажчик. — Л., 2003. — 110 с.; Кульчицька Т. Українська лексикографія ХІІІ–ХХ ст. : бібліограф. покажчик. — Л., 1999. — 360 с.; Симоненко Л.О. Українська термінологія кінця ХХ ст. (теорія і практика) / Л.О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. [А2] — К., 1997. — С. 10–14.

Таблиця 4

Рік	К-ть	Рік	К-кість
1990	6	1996	51
1991	11	1997	60
1992	29	1998	51
1993	76	1999	39
1994	55	2000	70
1995	53	2001	50

Це словники різних типів, а саме: перекладні, енциклопедично-довідкові, тлумачно-перекладні, частотні, словники-тезауруси, словники нових термінів.

Лексикографічні праці економічної тематики відображають як галузеву термінологію загалом, так і за напрямками економічної сфери: банки, фінанси, мікроекономіка, ринкова економіка, зовнішня економіка, фондовий ринок, біржова торгівля, бухгалтерія тощо.

Медична термінологія відображена у словниках, які охоплюють до 50 різноманітних термінологічних підсистем медицини: стоматологію, хірургію, травматологію, кардіологію, онкологію, ортопедію, фармакологію, імунологію, судову медицину, військову медицину, дерматологію, неврологію та ін. Привертає увагу численність авторських колективів, які паралельно опрацьовують термінологію зазначених вище галузей, передусім медицини. Тому особливо актуалізується проблема вироблення єдиних методологічних засад укладання термінологічних словників, уніфікації та стандартизації поняттєво-термінологічного апарату, прийняття узгоджених рішень щодо термінотворення і терміновживання.

За авторством і статусом їх можна умовно поділити на кілька груп:

1) невеличкі лексикографічні додатки до підручників, посібників, збірників наукових праць, періодичних видань;

2) матеріали до словників, зазвичай як додатки до дисертацій;

3) практичні словники для щоденного ужитку;

4) авторські словники (напр., «Українсько-латинсько-англійський медичний словник» / за ред. М. Павловського, Л. Петрух, І. Головки);

5) академічні видання (напр., «Російсько-український словник наукової термінології» (близько 320 тис. термінів) у 3-х книгах, перша з яких «Суспільні науки» (до 100 тис. термінів) вийшов у 1994 р., друга — «Біологія. Хімія. Медицина» (близько 100 тис. термінів) — 1996 р., третя — «Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю і Космос» (близько 120 тис. термінів) — 1998 р.)

Окрім того, словники можуть охоплювати:

1) кілька наукових галузей («Російсько-український словник наукової термінології» у 3-х кн.);

2) одну наукову галузь («Фінансовий словник» / Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С.);

3) один із розділів цієї галузі («Малий античний олімпійський словник» / Попеску І.К.)

За кількістю мов термінологічні словники можуть бути одномовні, двомовні, тримовні та багатомовні.

Серед тримовних вже згаданий «Українсько-латинсько-англійський медичний словник» / за ред. М. Павловського, Л. Петрух, І. Головки; більше мов: «Словник фізичної лексики. Українсько-англійсько-німецько-російський» В. Козирського, В. Шендеровського; «Педагогічний словник-лексикон: (укр.-англ.-пол.)» / А. Василюк, Т. Мацей. — Вид. 2-ге, уточн. і допов. — Київ; Варшава: Лисенко М.М., 2013. — 222 с.; «Ілюстрований українсько-російсько-англійський словник термінів з нарисної геометрії, інженерної та комп'ютерної графіки: [для студ. вищ. техн. навч. закл.] / О.Т. Башта, О.В. Джурик; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. авіац. ун-т. — Вид. 2-ге, стер. — К.: НАУ, 2013. — 169 с.

Висновки. Термінознавство сьогодні має значні здобутки у різних напрямках. Особливо посилюється така робота після 2000 р. Українські термінознавці відроджують національні терміни, обговорюючи кожен з них на відповідних термінологічних семінарах, нарадах, вилучають термінологічні покручі (неправильно перекладені з іноземних мов через російську мову), тісно співпрацюють з міжнародними термінологічними організаціями, виробляючи міжнародні термінологічні стандарти. Постійно в полі зору термінології України перебуває питання унормування й кодифікації термінів.

За вказаний період захищено чимало дисертацій, об'єктом яких стали галузеві терміносистеми або науково-технічна лексика. На основі таких наукових праць нерідко з'являються монографії. У вищих навчальних закладах викладають термінознавство в курсі «Українська мова за професійним спрямуванням» або як окремі спецкурси (в основному на філологічних спеціальностях). Збільшилася кількість термінологічних словників. Усе це свідчить про значні здобутки українського термінознавства сьогодні. Однак до втрат чи недоліків цього періоду зараховуємо такі:

1) небажання держави взяти на себе координацію термінологічної праці, регулювання термінологічної діяльності;

2) відсутність єдиного нового правопису, який би усунув численні розбіжності в нормуванні термінів та їх кодифікації;

3) термінологічні дослідження здійснюються на волонтерських засадах, які часто вимагають відповідного державного фінансування;

4) видання термінологічних словників досить відповідальна, копітка і тривала в часі робота, яка вимагає не лише тісної співпраці

фахівців та філологів, а й знову ж таки — відповідного фінансування.

У статті ми торкнулися лише окремих аспектів термінознавства. Тому в перспективі можуть бути розглянуті й інші напрями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іващенко В.Л. Історіографія термінознавства: метамова і структурні підрозділи / В.Л. Іващенко // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. — К., 2013. — Вип. 2 (1). — С. 5–20.
2. Іващенко В.Л. Періодизація історії становлення української наукової термінології на тлі термінологічної діяльності в Україні: традиційні виміри / В.Л. Іващенко // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. — К., 2015. — № 3 (1). — С. 5–17
3. Іващенко В.Л. Слов'янське зіставне, порівняльне і типологічне термінознавство кінця ХХ — початку ХХІ століть / В.Л. Іващенко, Л.В. Туровська // Мовознавство. — 2014. — № 2. — С. 24–43.
4. Іващенко В.Л. Галузеве слов'янське термінознавство функціонально-дослідницької парадигми кінця ХХ — початку ХХІ століть / В.Л. Іващенко, Н.О. Яценко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. — К., 2013. — Вип. ІХ. — С. 5–26.
5. Симоненко Л.О. З історії розвитку української термінографії / Л.О. Симоненко // Українське мовознавство. — 1992. — № 19 — С. 89–96.
6. Симоненко Л.О. Основні аспекти розбудови української наукової термінології другої половини ХХ — поч. ХХІ ст. / Л.О. Симоненко // Конгрес українців. Мовознавство : зб. наук. пр. — К., 2007.
7. Симоненко Л.О. Українська термінографія 90-х років ХХ ст. / Л.О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. — К, 1998. — С. 228–232.
8. Симоненко Л.О. Українська термінологічна лексикографія на роки незалежності: здобутки та прорахунки / Л.О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. — К., 2003. — Вип. V. — С. 18–22.
9. Симоненко Л.О. Українська термінологія кінця ХХ ст. (теорія і практика) / Л.О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. — К., 1997. — С. 10–14.
10. Симоненко Л.О. Українське термінознавство: від витоків до сьогодення / Л.О. Симоненко // Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри : зб. наук. пр. — Рівне, 2016. — С. 16–19.
11. Туровська Л.В. Галузеве термінознавство в Україні на початку ХХІ століття / Л.В. Туровська // Дивослово — 2013. — № 11. — С. 38–42.
12. Яценко Н.О. Перекладне термінознавство в Україні кінця ХХ — початку ХХ століття / Н.О. Яценко // Українська мова. — 2012. — № 3. — С. 94–110.

REFERENCES

1. Ivashchenko, V.L. (2013). Istoriohrafia terminoznavstva: metamova i strukturni pidrozdily [Historiography of Terminology: Metamorphosis and Structural Subdivisions]. Kyiv, *Terminological Bulletin*: collection of scientific works, 2 (1), 5–20.
2. Ivashchenko, V.L. (2015). Periodyzatsiia istorii stanovlennia ukrainskoi naukovoï terminolohii na tli terminolohichnoi diialnosti v Ukraini: tradytsiini vymiry [Periodization of History in Development of Ukrainian Scientific Terminology against the Background of Terminological Activity in Ukraine: traditional dimensions]. Kyiv, *Terminological Bulletin*: Collection of scientific works, 3 (1), 5–17.
3. Ivaschenko, V.L. & Turovska, L. V. (2014). Slovianske zistavne, porivnialne i typolohichne terminoznavstvo kintsia XX — pochatku XXI stolit [Slavic Comparative, Comparative and Typological Terminology in the End of the 20th — at the Beginning of the 21st Centuries]. *Linguistics*, 2, 24–43.
4. Ivashchenko, V.L., & Yatsenko, N.O. (2013). Haluzeve slovianske terminoznavstvo funktsionalno-doslidnytskoi paradyhmy kintsia XX — pochatku XXI stolit [Branch Slavic Terminology of the Functional-Research Paradigm in the End of the 20th — Beginning of the 21st Centuries]. *Ukrainian Terminology and the Present*: collection of Scientific Papers, 9, 5–26.
5. Simonenko, L.O. (1992). Z istorii rozvytku ukrainskoi terminohrafii [From the History of Ukrainian Terminology Development]. *Ukrainian Linguistics*, collection of science works, 19, 89–96
6. Symonenko, L.O. (2007). Osnovni aspekty rozbudovy ukrainskoi naukovoï terminolohii druhoï polovyny XX – pochatku XXI st [Essential Aspects of Development of Ukrainian Scientific Terminology of the beginning of 20th — early 21st centuries]. Congress of Ukrainianists. *Linguistics*: collection of scientific works, Kyiv.

7. Symonenko, L.O. (1998). Ukrainska terminohrafiia 90-kh rokiv XX st. [Ukrainian Terminology of 90s of the 20th Century]. *Ukrainian Terminology and Modernity*: collection of scientific works, 228–232.
8. Simonenko, L.O. (2003). Ukrainska terminolohichna leksykohrafiia na roky nezalezhnosti: zdotuky ta prorakhunky [Ukrainian Terminological Lexicography — the Years of Independence: Achievements and Miscalculations]. *Ukrainian Terminology and Modernity*, collection of scientific works, 18–22.
9. Symonenko, L.O. (1997). Ukrainska terminolohiia kintsia XX st. (teoriiia i praktyka) [Ukrainian Terminology of the End of 20th Century: Theory and Practice]. Kyiv, *Ukrainian Terminology and Modernity*, pp. 10–14.
10. Simonenko, L.O. (2016). Ukrainske terminoznavstvo: vid vytokiv do sohodennia [Ukrainian Terminology: from Origin to the Present]. Rivne, *Scientific Terminology of New Century: Theoretical and Applied Dimensions*, pp. 16–19.
11. Turovskaya, L.V. (2013). Haluzeve terminoznavstvo v Ukraini na pochatku XXI stolittia [Sectoral Terminology in Ukraine at the Beginning of 21st Century]. *Dyvoslovo*, 11, 38–42.
12. Yatsenko, N.O. (2012). Perekladne terminoznavstvo v Ukraini kintsia XX– pochatku XXI stolittia [Translated Terminology in Ukraine of the End of the 20th —beginning of the 21st Century]. *Ukrainian language*, 3, 94–110.